

# Wittgensteinin ja Mooren dialogi

## varmuudesta

G. E. Mooren viimeisiin filosofisiin töihin kuuluvat kirjoitukset ovat sikäli monien älyllisten saavutusten kaltaisia, että ne ilahduttivat suurta yleisöä, joka oli samalla täysin tietämätön niiden todellisesta sisällöstä. Moore pyrki todistamaan (itsensä) ulkopuolisen maailman olemassaolon melko yksinkertaisella tavalla: kuvainnollisesti potkaisemalla kiveä, osoittamalla jotakin, koskettamalla jotain ja sanomalla ”Näettekö? Tuo on ulkopuolinen maailma”. Tämä oli niin kutsuttua terveen järjen filosofiaa. Lähestymistapa saattaa vaikuttaa arvottomalta, mutta se sai joka tapauksessa aikaan huomattavan määrän kirjoittelua. Ehkä asia ei olekaan itsessään selvä.

Yritän nyt selvittää Mooren ajatusten pääpiirteitä, joilla ei suinkaan ole mitään tekemistä kivien potkimisen kanssa. Hän sanoi tietävänsä suuren joukon nk. kontingentteja<sup>1)</sup> lauseita, joiden pohjalta hän saattoi todistaa ulkopuolisen maailman olemassaolon. Näitä lauseita olivat esimerkiksi se, että hän tiesi olevansa ihminen, että hän oli ollut olemassa jo jonkin aikaa ja että hän osoitti tietyllä hetkellä vasenta polveaan. Nämä lauseet perustuvat joihinkin todisteisiin, joita meillä ei satu olemaan, mutta joiden totuudesta voimme olla varmoja. Tämä aja-

1) kontingentti lause tarkoittaa suunnilleen sitä, että lause ei ole itsessään ristiriitainen, eikä sen negaatiokaan ole.

tus johtaa siihen, että todistuslauseet, so. terveen järjen lauseista johdetut lauseet, ovat myös kontingentteja. Siis että ”tietoisuuksia on olemassa” ja ”aika etenee todella” olisivat lauseita, joiden negaatiot eivät ole epäloogisia. Jos nyt joku haluaisi hyökätä näitä lauseita (puhtaan järjen tai niistä johdettuja) vastaan, olisi hänen esitettävä joitain todisteita. Nämä todisteet voisivat olla vain toisia lauseita, jotka hetken ajattelu osoittaa oikeiksi. Nämä lauseet korvaisivat puhtaan järjen lauseet, mutta olisi edelleen jäljellä kontingentteja lauseita, jotka molemmat (kaikki) osapuolet hyväksyvät.

Asiaa selventäneen pieni esimerkki. Ajatellaan, että meillä on terveen järjen lause ”osoitan nyt kättäni”, jota käytämme hyväksi sopivassa tilanteessa, ts. kun osoitamme kättä. Vastaamme tulee vaikkapa Descartes, joka sanoo, että saatat olla huumeiden vaikutuksen alaisena, joten ei tuossa ole välttämättä kättä. Päätämme hyväksyä tämän näkökannan. ”Osoitan nyt kättäni” on nyt korvautunut lauseella ”ajatteluuni vaikuttaa kemikaaleja”. Meillä on edelleen lause, jonka pohjalta rakennella todistusta (jonkinlaisen) maailmankaikkeuden olemassaolosta. Näin on asian laita, vaikka Descartes epäilisi, että on vain jokin tietoisuus, eikä mitään muuta.<sup>2)</sup>

Tästä aiheesta käyty ”dialogi” Wittgensteinin ja Mooren välillä koostui Mooren kirjoituksista ja

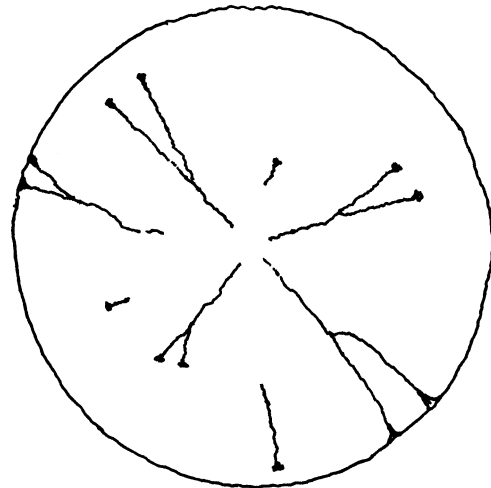
Wittgensteinin vastauksesta kymmenen vuotta Mooren kuoleman jälkeen. Wittgensteinilla, jolla oli omat panoksensa idealismia vastaan, oli paljon sanottavaa Mooren ajattelun eri aspekteista. Niistä tärkeimpänä esiintyy selkeä erotus asian todellisen laidan (!) ja siihen liittyvän lauseen väitearvon välillä. Asiaa voisi selvittää jotenkin niin, että jos joku haluaa todistaa olevansa mieltä ä, niin hänen ei tarvitse todistella ä:n sisältämää väitettä maailmasta. Näitä väitteitä maailmasta puolustaaksemme meidän on kyettävä perustelemaan niitä jotenkin. Wittgenstein kirjoittaa ”Tiedän sen’ merkitsee usein: Minulla on oikeat perusteet väitteilleni. Jos siis joku toinen tuntee kielipelin<sup>3)</sup>, hän myöntäisi, että tiedän sen. Jos hän tuntee kielipelin, hänen on kyettävä muodostamaan käsitys siitä, miten jotakin tällaista voidaan tietää.”<sup>4)</sup>

Edellämäinitut perusteet voisivat olla ”näin sen” tai ”lasku-

2) Tämä ei tee varsinaisesti oikeutta Mooren ajatuksille, joten on suositeltavaa lukea Mooren omia kirjoituksia aiheesta: ”A Defence of Common Sense”, ”The Refutation of Idealism”, ”Certainty” ja ”Proof of an External World”

3) Kielipeli on Wittgensteinin käsite sille, että keskustelijat keskustelevat ”samojen sääntöjen mukaan”. Sanotaan, että jos molemmat keskustelijat tuntevat kielipelin, he voivat vakuuttaa toisensa yhtä hyvin kuin itsensä. Heidän käsitteistönsä ovat identtiset tai ne voidaan tehdä sellaisiksi. Asiasta kiinnostuneiden on parasta lukea Wittgensteinia itseään tai tulkintoja hänen kirjoituksistaan.

4) 8. kohta. (Viittaa ”Varmuudesta” -teoksen pykäliin.)



ni päätyivät siihen tulokseen”. Vastapuolen on tällöin ymmärrettävä, että todisteet liittyvät kyllä asiaan, mutta hänen ei sittenkään ole niitä pakko uskoa. Hänen epäilyjään eliminoidaan tuomalla esiin lisätodisteita. Näin on oltava kontingenttien (sillä epäilyn on oltava aina mahdollista) todisteiden ketju, joka välttämättä päättyy josakin. Wittgensteinin mielestä juuri tämä on vialla puhtaan järjen lauseissa: ne ovat itse päätepisteitä, niille ei ole mitään todisteita. Wittgenstein todistelee tätä artikkelia tilaavievämmin, että tämä kuuluu niiden (lauseiden) luonteeseen. Ihmisen tieto siitä, että hänellä on nenä ja että se sijaitsee hänen päänsä etupuolella, ei perustu kokeilemiseen ja mittaamiseen. Jos ihminen ei jonain päivänä tuntisikaan nenäänsä, kun hän yrittää koskettaa sitä, epäilisi hän ennemmin aistejaan kuin nenänsä olemassaoloa. Tässä vaiheessa kannattaa huomauttaa, että argumentaatio ei ole niinkään universaalialia kuin inhimilliseen toimintaan pätevää. Pyritään käsittelemään meidän (ihmisten) varmuuttamme asioista. Siinä vaiheessa, kun ihminen on elänyt jo jonkin aikaa ja on tottunut elämään nenänsä kanssa, hänen todisteensa nenän olemassaololle ovat juuri tällaisia ”itsestäänselvyyksiä”.

Oletetaan nyt todeksi, että lauseesta ”minulla on nenä pääni etupuolella” seuraa lause ”on olemassa itseni ulkopuolinen maailma, jossa on asioita”. Jos halutaan osoittaa, että jälkimmäinen

lause ei ole kontingentti (eli että maailma on välttämättömyys, että idealistit ovat väärässä), on osoitettava, että edellinenkään lause ei ole (implikaatiotilanteessa täydellisestä varmuudesta voi seurata

maailman olemassaoloa, on oletettava todeksi suurehko joukko väitteitä, joista maailma välttämättä seuraa. Ei ole olemassa mitään tapaa tällaisten kysymysten selvittämiseen – ne ovat kuin ajattelun

”Se, mitä yleensä voidaan sanoa,  
voidaan sanoa selvästi,  
ja siitä, mistä ei voi puhua,  
on vaiettava”

vain täydellistä varmuutta). Wittgenstein on sitä mieltä, että Mooren kirjoituksissa esiintyvä ajattelu on harhaa siitä, että nenälause ei olisi kontingentti. Se ei ole kontingentti meille, sillä todisteet sitä vastaan eivät horjuta sitä. Wittgensteinin mukaan lauseilla on ”omalaatuinen looginen rooli kokemuslauseittemme järjestelmässä”<sup>5)</sup>. ”Samalla varmuudella, jolla uskomme *minkä tahansa* matemaattisen lauseen, tiedämme myös, miten kirjaimet ’A’ ja ’B’ on lausuttava, mikä on ihmisen veren väri, että muilla ihmisillä on verta ja he sanovat sitä ’vereksi’.”<sup>6)</sup>

Pohjimmiltaan kysymys on siitä, että Moore yritti saada todisteita ulkopuolisen maailman olemassaololle, ja nämä todisteet Wittgenstein osoitti harhoiksi. Paljastuukin, että jotta voisi tutkia

vankilassa, ja jos haluaa tietää, voiko sieltä päästä pois, on ensin oltava ulkopuolella. Aine sinänsä on formaalinen<sup>7)</sup> käsite. Mooren ”puhtaan järjen lauseet” ovat siellä, mitä Wittgenstein kutsui ”maailman rajaksi” – eikä niistä voi sanoa mitään, ne eivät ole ajattelumme piirissä. Näin saammekin pienen aavistuksen siitä, miten Wittgenstein selvitti filosofian ongelmia – ”Se, mitä yleensä voidaan sanoa, voidaan sanoa selvästi, ja siitä, mistä ei voi puhua, on vaiettava”.

**Sam Hardwick**

## Kirjallisuutta

- [1] Wittgenstein, Ludwig: *Varmuudesta* (Über Gewissheit/On Certainty)
- [2] von Wright, G. H. (toim.): *Problems in the Theory of Knowledge*
- [3] Moore, G. E.: *A Defence of Common Sense*
- [4] Moore, G. E.: *The Refutation of Idealism*
- [5] Moore, G. E.: *Certainty*
- [6] Moore, G. E.: *Proof of an external world*

5) 136. kohta

6) 340. kohta

7) Wittgensteinin Traktatuksessa tämä tarkoittaa lähinnä loogista.